

۲۰۱۳۶۰۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مفهوم فقہی حق و تعصبات آن

مؤلف :

زهره منوچهری

سرشناسه	: منوچهری، زهره، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: مفهوم فقهی حق و تقسیمات آن / مولف زهره منوچهری.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات راه دکتري: سنجش و دانش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهري	: ۱۴۹ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۵-۶۸۳-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۸ - ۱۴۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: حق و تکلیف (فقه)
موضوع	: (Right and Obligation) (Islamic law)
رده بندی کنگره	: BP ۱۳۹۷/۲۳۰م۷/۴۸۳۴/۲۹۷
رده بندی دیویی	: ۴۸۳۴/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۳۲۹۷۶۰

عنوان: مفهوم فقهی حق و تقسیمات آن
مولف: زهره منوچهری
ناشر: انتشارات راه دکتري: سنجش و دانش
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷
صفحه آرایي: مهتاب دوستی
طراح جلد: مهتاب دوستی
تیراژ: ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۱۸۰.۰۰۰ ریال

کلیه حقوق مادی و معنوی برای مولف محفوظ می باشد

www.rezomephd.ir

www.sanjesh.ir

فهرست مطالب

۱	مقدمه:
۳	بخش نخست:
۳	حق، خاستگاه و غایت آن
۴	تعریف حق در لغت
۸	معنای اصطلاحی حق:
۹	الف) تعریف حکم:
۱۱	ب) معنای اصطلاحی حق:
۱۴	تعریف مصلحت:
۱۶	رابطه ی «حق، حکم مصلحت»
۱۷	- تعریف برگزیده برای «حق»:
۱۸	فصل دوم:
۱۸	پیشینه ی تاریخی
۱۹	گفتار نخست:
۲۷	ب) تئوری حقوق فطری در قرن بیستم:
۲۹	پیدایش مکاتب تاریخی، تحقیقی و تجربی:
۳۰	الف) مکتب تاریخی:
۳۲	ب) مکتب تجربی:
۳۳	۱) مکتب سودجویی (سود انگاری):
۳۵	۲) مکتب مصلحت گرایی (پراگما تسم):
۳۶	ج) مکتب تحقیقی:
۴۱	د) جمع بندی:
۴۱	گفتار سوم:
۴۱	منشأ حقوق از نظر اسلام:
۴۲	الف) قرآن، منشأ اصلی حق:
۴۳	ب) سنت، دومین منشأ:
۴۴	ج) منشأ حق و اجماع:

۴۵	(د) منشاء حق و عقل:
۴۶	گفتار چهارم:
۴۶	مصلحت، غایت نهایی حق:
۴۷	(الف) مصلحت از دیدگاه مادی (دیدگاه غربی):
۵۰	(ب) مصلحت از دیدگاه اسلام:
۵۰	مقاصد ضروری:
۵۲	(۲) مقاصد حاجتی:
۵۲	(۳) مقاصد تحسینی:
۵۴	بخش دوم:
۵۴	اقسام حقوق:
۵۵	فصل نخست:
۵۵	اقسام حقوق به اعرار صاحب حق:
۵۷	گفتار نخست:
۵۸	(الف) عبادات:
۶۱	(ب) اموالی که ملحق به دولت اسلامی می‌شود:
۶۲	(ج) عقوبات (جزاء حق الله)، به جز قذف و قصاص:
۶۵	گفتار دوم:
۶۵	حقوق مشترک بین خداوند و بندگان:
۶۶	(ب) حقوق مشترک بین خداوند و بندگان (آنچه که حق بندگ علی‌ه (رد):
۶۷	گفتار سوم:
۶۷	حق الناس (حقوق العباد):
۶۹	گفتار چهارم:
۶۹	بررسی اختلاف آثار حق الله و حق الناس:
۷۱	فصل دوم:
۷۱	اقسام حقوق به اعتبار متعلق آن:
۷۲	گفتار نخست:
۷۲	حقوق سیاسی:

۷۳	الف) حق تشکیل حکومت اسلامی:
۷۴	ب) حق انتخاب:
۷۵	ج) حق مشورت:
۷۶	د) حق دادخواهی:
۷۷	گفتار دوم:
۷۷	حقوق مدنی:
۷۷	الف) حقوق عمومی (عامه):
۸۴	حق زن نسبت به شوهر:
۸۵	حق شوهر نسبت به زن:
۸۶	حق فرزندان:
۸۷	۲) حق مالی:
۸۸	حق عینی:
۸۸	حق عینی به دو بخش حق عینی اصل و حق عینی تبعی تقسیم می شود:
۹۲	حق شخصی (حق دینی):
۹۴	حق معنوی:
۹۶	فصل سوم:
۹۶	انقسام حقوق به اعتبار قابلیت اسقاط و عدم قابلیت آن
۹۸	گفتار اول:
۹۸	حقوق غیر قابل اسقاط:
۱۰۰	۲) حق واهب در رجوع:
۱۰۲	۳) حق موصی در رجوع:
۱۰۳	۱) حق حضانت:
۱۰۴	۲) حق عده ی زوج:
۱۰۴	۳- حق مسروق منه در حد:
۱۰۵	گفتار دوم:
۱۰۵	حقوق قابل اسقاط:
۱۰۷	فصل چهارم:

۱۰۷		اقسام حقوق به اعتبار قابلیت نقل و عدم قابلیت آن
۱۰۸		بخش سوم:
۱۰۸		تفاوت حق و حکم اباحی
۱۰۹		فصل نخست:
۱۰۹		اقسام احکام
۱۱۱		گفتار نخست:
۱۱۱		حکم تکلیفی:
۱۱۲		الف) حکم ایجابی:
۱۱۴		۱) صیغه های واجب:
۱۱۴		۲) اقسام واجب:
۱۱۵		واجب عینی و کفایی:
۱۱۶		واجب موقت و غیر موقت:
۱۱۷		واجب تعینی و تخییری:
۱۱۹		وجوب تبعیدی توصلی:
۱۲۰		واجب محدد و غیر محدد:
۱۲۱		واجب نفسی و غیر:
۱۲۲		واجب مطلق و مشروط:
۱۲۳		ب) حکم استحبابی:
۱۲۴		۱) حکم استحبابی نسبت به مکلفین:
۱۲۶		۲) جایگاه حکم استحبابی:
۱۲۶		ج) حکم تحریمی:
۱۲۷		صیغه های حرام:
۱۲۸		۲) اجتماع امر و نهی در شی واحد به دو عنوان:
۱۳۰		د) حکم کراهت:
۱۳۱		ه) حکم اباحی:
۱۳۱		گفتار دوم:
۱۳۱		حکم وضعی:

۱۳۲	الف) سبب:
۱۳۲	اقسام سبب:
۱۳۳	۲) ارتباط بین سبب و مسبب:
۱۳۴	ب) شرط:
۱۳۴	۱) اقسام شرط:
۱۳۵	۲) تکالیف شرعیه نسبت به قبول شرط و عدم آن:
۱۳۵	ج) مانع:
۱۳۶	مانع حکم:
۱۳۶	۲) مانع سبب:
۱۳۶	۳) تقسیم ممانعت به اقسام دیگر:
۱۳۸	فصل دوم:
۱۳۸	تفاوت حق و حکم اباحی:
۱۳۹	گفتار نخست:
۱۳۹	حکم اباحی و ویژگی های آن:
۱۴۰	الف) تعریف حکم اباحی:
۱۴۱	ب) اقسام حکم اباحی:
۱۴۴	گفتار دوم:
۱۴۴	بررسی تفاوت حق و حکم اباحی:
۱۴۸	فهرست کتب عربی:

مقدمه:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ، ای کسانی که ایمان آورده اید از خدا بترسید، چنانچه شایسته ی خدا ترس بودن است، (پیوسته به یاد خدا باشید و شکر نعمتش را به جای آرید و ثبات ورزید تا وقت مرگ که) تا نمیرید جزیه دین مبین اسلام.»

ساختار فقه اسلامی بر بنیاد دو مقوله ی کلان حق و حکم فرا نهاده شده است و بر خلاف انتانات راون دینی که فقه اسلامی را فقه تکلیف و نافى حقوق اساسى انسان به معنای فلسفی و حقوقی آن می دانند، به گواه آیات فوق و بسیاری از آیات دیگر زیر ساختار تکلیف فقهی را در یک تقسیم نام و اولی، حق الله و حق الناس تشکیل می دهد.

بدین ترتیب تفاوت حقوق اسلامی با حقوق در معنای عرفی آن (خدا - انسان) محوری فقه اسلامی است به خلاف فقه عرفی که بر اصالت فرد و محوریت انسان سازمان یافته است. با این تاکید که ساختار خدا - انسان محوری فقه اسلامی مطمئناً بنیادی ترین حقوق را به خاطر محوریت خالق هستی در بر خواهد داشت و انسان محور بودن حقوق عرفی به دلیل محدودیت انسان و عدم احاطه با کل، نامل و وافى نخواهد بود.

به هر صورت اختلاف زیر ساختاری تأملات و تحقیقات فقهی با حقوق عرفی به معنای نقطه ی آغازین و مدخل ورود به مباحث فقهی و حقوقی است. بنابراین در حالی که مدخل فقه ضمانت اجرای حق یعنی، تکلیف و حکم است و فقه سرانجام بر برگزیده ی احکام مختلف برای راهنمایی افراد و استفاده ی به جا و صحیح از حق می باشد؛ حقوق از حق به مثابه ی موضوع علم آغاز نموده و به بررسی حق به عنوان پایه و بنیاد حکم می پردازد.

از این رو برای یافتن مباحث مربوط به ماهیت حق و تقسیمات آن از دیدگاه اسلامی، باید در ابواب مختلف فقهی به فحص و جستجو پرداخته شود زیرا حق محور بودن فقه

اسلامی مستلزم تبیین استقلالی و تام از این مقوله و تقسیمات آن است که در ابواب فقهی پراکنده و مستور می باشد.

وجه تمایز این تحقیق از تحقیقات دیگر عدم تبعیت از یک ساختار ثابت و از قبل طراحی شده است بلکه ساختار مباحث فقهی را می شکند و به درون جوهر و موضوع ثابت و مستور آن راه می یابد و با سازماندهی تقسیمات مربوط به موضوع و جوهره ی فقه آنرا به ظهور عقلانی تام می رساند تا نافی شبهات برون دینی و بیگانه با واقعیت فقه باشد.

در این تحقیق سعی بر اینست، با استفاده از آیات، روایات و کتب فقهی و حقوقی معتبر، طی تقسیمات ارائه شده از حق در بحثهای مختلفی از جمله حق الناس، حق الله و انواع حقوق سیاسی، مالی، خانوده و همچنین تقسیمات دیگر حقوق به لحاظ قابلیت های مختلفی که بر حق عارض می شود؛ دایره دین و مبنایی به حق وجود داشته باشد و پایه ی حکم و تکلیف را مستدل به انواع حقوقی که عظمناً اسلام به واسطه ی مصالحی آنرا در نظر گرفته است، بنماید.